

AZ OROSZ VILÁGHATALOM JÖVŐJE.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY —

I. A magyarság világhelyzete száz év múlva.

»*There is no doubt, that at present Hungarians have no interests outside their own borders.*« E szavak egy kitűnő (»Odysseus« név mögé rejtőző) brit diplomata szavai a *Quarterly Review* 1903 novemberi füzetéből. Kitűnő, élesszemű megfigyelése ez annak az itthon a nélkül is tudott ténynek, hogy mi magyarok az aktualitások, a jelen nemzete vagyunk.

Politikánk nem a századokat előkészítő jövőnek politikája, hanem a napról napra való tengődésnek politikája. Legfeljebb — azt is csak ritkán — egy évtizedre pillantunk előre. A világversenyben gyakrabban hátratekintünk vagy a pillanatok akadályait nézzük, mintsem szomszédainkat vagy a saját nagy céljainkat. Közvéleményünk és társadalmunk érdeklődését szintén csak a pillanatnyilag érdekes emészti fel. Az idegen nemzetek, idegen társadalmak, idegen fajok céljaival, eszméivel a nagy intelligens magyarság, *kevés kivétellel*, nem törődik. Mosolyog, hallván egy-egy politikai vagy társadalmi nagy cél, nagy gondolat fejtegetését; mosolyog, mert *ma*, a jelenben azokat kicsiny magnak, csirának látja. A fejlődés gondolatához s természet-tudományos gondolkodáshoz nem szokott elméje nem tudja elhinni, nem tudja meglátni, hogy abból a kis magból erőteljes, nagy potenciájú irány, szervezet stb. fejlődhetik.

A mi Társaságunk az, mely a tudományban, a szociológiában és politikában a fölmerülő új irányokat, gondolatokat, célokat tervszerű vizsgálat alá veszi s a magyar közönségnek bemutatja.

Néhány év előtt, a magyar sajtóban először, nekem jutott a szerencse, hogy a *Huszedik Század* lapjain vázlatosan ismeressem *a világ gazdasági uralmáért vívandó nemzetközi küzde-*

lemnek néhány szempontját. Ez a küzdelem a most folyó orosz-japáni háborúval új fázisba jutott.

Az orosz japáni háború jelentősége Nem várt gyorsasággal, új, ifjú nemzetek követelnek maguknak részt a világ legbatalmasabb »szűz piacának«, Keletázsianak gazdasági, ipari, pénzügyi és kulturális fejlesztésében. Részt követelnek pedig nem misszionáriusaikkal, kereskedelmükkel, iparukkal, pénzükkkel, mint a nyugati három nagyhatalom tette, hanem fegyverrel! Ma már nem az a kérdés Nagybritannia, a Németbirodalom, avagy az amerikai Unió hódítja-e meg Kína piacát és aknázza-e ki ásványi kincseit? Inkább az a helyesebb: orosz monopólium uralma alatt fognak-e kedvezményt kapni a nyugati nemzetek Kína természeti kincseinek kihasználására, avagy japáni vezetés alatt maga a mongol faj reorganizálja gazdasági életét s ez mint új, félelmetesen nagy és erőteljes gazdasági egység vesz részt a gazdasági világuralomért folytatott világháborúban a huszadik század folyamán?

Az emberek ma — mióta a lapok világgá röpitették Mahan kapitány, * Brooks Adams ** s Townsend *** tanulmányai után a *yellow peril* szálló igéjét — mindenütt beszélnek a sárga veszedelemről a nélkül, hogy lényegében értenék azt. Mindenki *politikai veszedelemre*, a mongol faj világbirodalmának politikai szervezésére gondol; és rémit, avagy retteg az ötszázmilliót tevő kínai-japáni nemzet katonai erejétől: miként fogja az — a dúló szélvihar a pelyhet — elsöpörni a fehér faj civilizációját! Ugyan miért, azt nem igen kérdezik? Vajjon olvastunk-e, hallottunk-e fejtegetést, előadást, vagy csak egyszerű véleményt a magyar, német, angol sajtóban, mely az orosz-japáni háborúnak igazi, vagyis *gazdasági jelentőségére* rámutatott volna? Pedig e háború következményeiben *első sorban*, legsúlyosabban gazdasági fontossággal bír a nemzetekre. Bármi legyen a háború vége a két hadakozó félre, hatását rövid idő alatt érezni fogja minden nemzet, minden nagyobb városa. Pénzügyileg már eddig is mily óriási veszteségeket okozott, megítélhetjük, ha visszaemlékezünk a párisi, bécsi, berlini, new-yorki, budapesti börzépánikokra! Pedig ez csak a kezdet kezdete volt. Mert a háború célja: *Kína birtoklása!* Korea és Mandsuria indirekt, alárendelt kérdés. A valódi célja mindkét félnek az, hogy: Pekinget

* *Problem of Asia*, London, 1902.

** *The Law of Civilization and Decay* és *America's Econ. Supremacy*, 1900.

*** *Asia and Europa*, London, 1900.

predominálólagon vonja befolyása alá. Pekinggel pedig együtt jár végeredményében az egész kínai politikának, majd egész Keletázsia politikájának, eleinte gazdasági, később állami, társadalmi politikájának és végül az ázsiai népek jövőjének vezető, alakító irányítása. Kínának a nyugati gazdasági rendszerbe való esetleges bekapcsolása, vagy ebből való végleges kiszakítása a gazdasági életben új viszonyokat teremt; a világpolitika is változást szenved a végleges győzelem után.

Japánia győzelme jelenti egy új Monroe elv diadalát: *Ázsia az ázsiaiaké!* Jelenti azt, hogy Kína gazdasági és »adminisztratív« egység marad. Felszabadul a fehér faj gazdasági jármából és mérhetetlen értékű vas-, kőszén-telepeit a saját államának, saját népének, saját civilizációjának erősítésére, újjáteremtésére használhatja föl. A minnek a világ gazdaság súlypontjára s közvetve az emberiség művelődésére megdöbbentő befolyása lehet.

Oroszország győzelme egyértelmű: Kína területi fölcsúszásának kezdetével. Keletázsia népe a Nyugat vazallusává, a nyugati kommerszialiszmusnak, kapitalizmusnak rabjává süllyed. Európa eddigi békés inváziója Keletre: politikai és fegyveres invázióvá lesz; és az európai nemzetek élükön Oroszországgal és Németországgal, végleg felosztják maguk között Keletáziát. Tényleg — mint tudjuk — ilyesféle titkos megegyezés létrejött, a múlt télen, Németország és Oroszország között. E megegyezés titka azonban kipattant. Annak ellensúlyozására tette meg az Egyesült-Államok külügyminisztere, Hay, ismert javaslatát (a német újságok szerint Vilmos császár ajánlatára!), hogy: *„Kína adminisztratív egysége” a háború után is épségben tartassék.* Szóval az Unió fél, hogy az európai nemzetek Kínát maguk között felosztják: pedig az osztozkodásból az amerikai Unió is részt követel.

Ez esetleges felosztás gyökerében alakítaná át a világ gazdasági politikáját. A Kelet »adminisztratív« és gazdasági egysége felbomlónék; csak egy ősrégi faj pusztuló ethnikai egységének, pusztuló civilizációjának romjai maradnának, a színes keleti világ helyén.*

* Mellékesen jegyzem meg, hogy véleményem szerint a most folyó orosz-japáni háború véglegesen aligha fogja eldönteni Keletázsia uralmának kérdését. Mert e háború czélja megalkuvás tárgya nem lehet. Az Oroszbirodalomra és Japániára egyaránt életkérdés, a nemzeti becsületnek a jövő fejlődés lehetőségének kérdése Mandzsúria és Korea kizárólagos, kétségtelen, végleges bírása. Japán egyelőre beérhetné Koreával, déli Mandzsúriával; így útja szabad volna.

Az esetleg összetört keleti világ romjai azonban az orosz politikát el nem érzékenyítik. Mert a meglevő romjain új világot lát életre kelni; új világot, mely nem idegen hozzá, nem ellensége neki, hanem az ő orosz-világa. »Oroszország nem ország, hanem egy világ«, hirdeti Pobjedonoszcev. És ez az Oroszország, földrajzi helyzeténél fogva, javuló közlekedésénél s az ennek nyomában járó nagyobb kereskedelménél; politikai uralmának jellegénél; tatár-szláv vérénél; bizanczi forrású hiténél; bizanczi műveltségénél; roppant gyorsan szaporodó népességénél fogva: hivatottnak érzi magát arra, hogy primitív gazdasági élete, primitív politikai, kormányzati, társadalmi szervezete ellenére; fejletlen, csak most fejeledező gazdasági élete ellenére is: a legműveltebb nemzetek előtt követeljen első részt magának Keletázsia »gazdasági és politikai reorganizációjának« nagy feladatából. Mint a keleti császárság örököse,

Kínába. Ezért oly győzelmet kell aratnia a győztes hatalomnak, hogy a porig alázott, tehetetlen, vesztés félnek kényre-kedvre olyan békefeltételeket szabjon, melyek legalább két emberöltőn megbénítsák a legyőzött országot. Erre pedig, mostani erejével egyik fél sem képes. Tegyük föl — a mit én valószínűnek tartok — hogy Japánia tengeren és szárazon megveri az oroszokat; sőt véglegesen legyőzi. Győzelmes seregével nem üldözheti a vesztés oroszokat Ázsiába. Ez halála volna. Békefeltételeket tehát nem diktálhat. Győzelmét állandóan veszélyezteti a szibériai vasút, az orosz hatalom főtápláló ere; valamint az orosz-német-francia keletázsiai egyezség is. Már 1895-ben e szövetség megfosztotta Japániát tengernyi pénzzel és vérrel szerzett Mandsu tartományaitól. Sőt Oroszország visszaváltta Kínával, kínai pénzen, Mandsuriát a japánoktól, hogy elfoglalhassa azután ő maga. Ezen orosz-német szövetség tette lehetővé Németországnak 1897-ben Kiaocsau elfoglalását. Oroszország *most is titkos szövetségben* van Németországgal, azzal a czéllal, hogy a német diplomácia segíteni fogja az orosz hatalmat Oroszország veresége esetén, hogy meg ne fosztassék a Mandsu területén bírt „bérletétől”; valamint segíti egy általános konflagráció esetén is az orosz hatalmat; viszont Oroszország Kína felosztása esetén támogatná Németországot Santung és Honan elfoglalásában.

Igaz, Japánia háta mögött ma Nagybritannia áll, azonban kérdéses, vajjon szembeszállna-e Anglia: egy német-orosz-francia szövetséggel?

És Japánia háta mögött nem áll a Kínai birodalom reorganizált haderejének, pénztárának segítsége.

Viszont — a szárazföldön esetleg győzelmes Oroszország a japániai hajóhada miatt — ha ezt addig valami szerencsétlenség nem éri — nem követheti Tokióba a megvert japánokat, hogy békét diktáljon.

E háború, szerintem, *Oroszország makacs és véres védelmi harcza után*, Japánia kimerülése miatt, a további erőgyűjtés idejéig a *statusquóval* fog végzödni. Japánia megnyeri győzelme jutalmául Koreát s kedvezményeket kap déli Mandsuriában; de Mandsuriában marad Oroszország is.

a keleti kereszténység leghatalmasabb *politikai* szervezete, a keleti hit műveltségének főtartója: felújítja amaz évezredek érintkezést, kapcsolatot Európa és Ázsia népei között, melynek hordozója az ókor és újkor történelmében előbb üdvös, majd számtalan káros következményeivel együtt Görögország volt. Hatalma azonban gyöngye lévén hozzá, összeroppant a feladat súlya alatt. Északázsia szárazföldje: Északkelet-Európa uralma alatt, nagy tömegénél, nagy népességénél fogva messzeható és nagyszerű történettel fog bírni.

Az Oroszbirodalom példátlanul merész, grandiózus koncepciójú politikája csak ismétlődése a történelemnek. Vajjon a görögök háborúba keveredtek volna-e a perzsákkal, ha félláruk Ázsiában nem lett volna? Ha a törzsükből származó, velük egy nyelvet beszélő, közös műveltségű görög rokonaik Ázsiában nem éltek volna? Megvívta volna-e Róma, ez az első nagy szárazföldi világhatalom élet-halál harcát, Karthágóval, az első nagy tengeri hatalommal: ha köztük határozott népválasztó vonal lett volna; ha Szicília szigetén, a két világrész, a két uralmi rendszer, a két különböző műveltség e közös találkozó helyén kikerülhetetlenül összeütközésbe nem jutottak volna?

Mindhárom állam világhatalom küzdelmeit a tenger birtokáért vívta. *Akkor a Földközi-tenger volt a világtörténelem színtere. Ma pedig a Csendes-Oceán a világ történetének színtere.* Ma nagyobb szabású, egyetemesebb, sőt mondhatni, hogy a valójában először egyetemes hatású küzdelemnek: grandiózus, soha nem látott eredményeket kell létrehozni! Maga az a tény, hogy a világot átölelő európai államrendszer két ellenkező sarkán két olyan hatalmas állam keletkezett, mint az amerikai Unió és Oroszbirodalom, mindkettő óriási ásványgazdagsággal; térés, termékeny országokkal, ifjú életerős, gátló tradícióktól mentes, nagytömegű és szapora népességgel, önálló, sajátos kultúrával, a mely kétoldalú hatást gyakorol az egész emberiségnek felét tevő ázsiai népekre: új perspektívát nyit meg szemünk előtt. És az a másik épen nem véletlen tény, hogy az európai kultur-rendszer egyik közvetítője: Kelet felől az amerikai fehér faj kultúrája, vagyis a legfejlettebb gazdasági kultúra által megújított japáni nemzet; a másik közvetítője pedig nyugat felől az európai bizánczi-keresztény kultúrából eredő, félig ázsiai jellegű orosz kultúra: komolyan gondolkodóba ejthetné azon (német, angol s amerikai) írókat, a kik különösen most erősen hangoztatják, hogy »Russia will never have her Day«! az orosz világhatalomnak nincsen jövője. Pedig Talleyrand szerint

is, már a múlt században »Oroszország abban különbözött Európától, hogy *Oroszország a jövőnek dolgozik, szomszédai pedig csak a jelennek*«.

Lehet-e jövőjében bízni egy olyan fejletlen államnak, mely néhány generáció előtt még mindenik világtengerre való szabad kijárási nélkül volt bezárva, tehetetlen óriásként — a szárazföldre? Egy szervezetenként kezdetleges *szárazföldi állam*, kiforratlan kultúrával; primitív gazdasági és társadalmi rendszerével; individualitást nem tűrő, mesterséges politikai organizmusával; elnyomott, tudatlan, szegény, segélytelen néptömegével; mely mégis miként a vízár, erőfeszítés nélkül jutott száz év alatt három világtenger közelébe s új Tantalusként a tengert mindenütt látja, de birtokába eddig nem vehette: az egyetemes világcivilizáció pionírjai között kaphat-e helyet?

Az *agrikulturális*, társadalom, az *indusztriális* kapitalista társadalmak ellen; az *autokratizmus*, a köztársasági „*commonwealth*” ellen; a *szárazföldi* hatalom, a *tengeri* hatalmak ellenében: joggal s a *siker* reményével követelhet-e magának részt a gazdasági és politikai világalomból?

A magyarság a huszadik században Bennünket magyarokat annál közelebbről érdeklő kérdés, mert hiszen nemzetünk e hazába való letelepedésekor már egy alakulóban levő szláv államot robbantott szét. A magyarság — »mely a maga egyetemében a világtörténelemnek egyik legszívósabb produktuma; mely kétezredévet számító történelmében szakadatlan kemény küzdelmet vívott nemzetiségéért« — csaknem megszakítás nélküli érintkezésben volt a szlávssággal. Hazánk területén, *öt és fél millió olyan szláv él*, mely nyelvileg az orthodox orosz egyház nyelvével van benső rokonságban, a horvát és a szerb.* *Ausztriában pedig 16 millió*, összesen a két államban több mint *huszonegy millió* szláv ajkú népesség van. Mai államszövetségünk alapja Ausztriával, *részben* a szlávsság elleni védekezés. Egy pillantás a térképre meggyőz, hogy bennünket ezer év óta állandóan hatalmas szláv gyűrű fog körül. Mely szlávsság reánk nézve annál veszedelmesebb, mivel az Oroszországból, a Balkán félsziget bekebelezésére indított *pánszláv* propaganda, ma már gyökeret vert minden szlávsságban. *A fajok, nyelvtörzsek egyesülése: ma a jelszó. Világbíró fajok, világállamok egyesülése!*

* Miklosich: *Vergleichende Grammatik der Slavischen Sprachen*, Wien, 1879.

A kis szláv államok általános nyugtalankodása lehet részben eredménye mesterséges izgatásnak; szerintem azonban s ezt különösen (s először én) hangsúlyozom, hogy *e szétszórtan, de a szlávtság közt mindenütt észlelhető forrongásnak mélyebb alapja van: egy növekedő faj géniuszának ébredése az!* Tessék csak emlékezni a poroszok és lengyelek; a csehek és németek; a horvátok és magyarok; a bolgárok és törökök; a szerbek és románok és a pánszlávok küzdelmére; tüzzel, energiával, rajongó hittel vívott harczeit!

A szlávtság e faji ébredése a magyar nemzetre nézve annál nyugtalanítóbb jelenség, mert míg egyrészt a németiség beékelődik hazánkon át nyugatról kelet felé, addig másrészt a szlávtság kívül és belől fogja körül határainkat; másszóval, Magyarország fizikai határai nem esnek össze ethnikai határaival, a fizikai határok nálunk nem jelentik a nyelvek, szokások, határait is. Nyugaton a németiség; északon a tótság, németiség; keleten az oláhság; délen a szerbek, horvátok, szlovákok folytonos összeköttetésben élnek, eleven valóságos kapcsolatban vannak *a független* német állammal és irodalommal; a tótok, lengyelek, rutének: Ausztria hasonló nemzetiségű, nyelvű és fejlettebb népeivel; a szerbek: a szerb királysággal; a románok: román állammal, nyelvvel, irodalommal; a szlavonok pedig Karinthia, Görz szlavónjaival. Nemzetiségeink *izolálásának és asszimilálásának lehetősége e miatt kizártnak tekinthető*, lazánk összeköttetése a szomszédokkal természetesen, sűrűbb és gyakoribb lesz. *És ezzel lehetetlenné válik mindörökké az, hogy nemzetiségeinket in toto a magyarság magába olvassza.* Súlyosbítja mérhetetlenül bajunkat az, hogy hazánk területének exponált világhelyzeténél fogva *tizennyolcz* századon át minden történelmi áramlat Magyarország területén, és így ezer év óta rajtunk keresztül csapott össze s ütközött egymásba; a magyarságnak összes politikai, társadalmi, szellemi, erkölcsi és gazdasági legnagyobb energiáját mindig magyarságának védelmében kellett fölemésztenie századokon át a Nyugat ellen; századokon át a Kelet ellen.

A magyarság tragikumuma az volt két évezredet számító élete alatt: hogy a civilizáció s a hit kérdése nála mindig politikai kérdéssé vált. Mai hazájában hol a bizanci, hol a római keresztény műveltség akarta a sokkal fejlettebb, műveltebb magyart beolvasztani s civilizálni az Árpádok alatt. A két civilizáció ellen belső forradalmakkal s külső háborúkkal volt

kénytelen védekezni. A Habsburg-uralom története pedig nem más, mint a nyugati »műveltség« ellen való szakadatlan állami, társadalmi védekezés. Más *nép átvehette* az új műveltséget; *nekünk hatalommal kellett védekeznünk ellene*. S mégis mint a XVIII. századig a leghaladóbb s a mellett nemzeti individualitását is megőrző nemzet, mihelyt egy kis békéhez jutott, hamarosan *magyar* jellegű *kultúrát tudott* fejleszteni; nemzeti egyénisége összes tartalmát kifejezte, diadalra juttatta abban. De még sem válhatott nyugati értelemben, kulturnemzetté, szerencsétlen sorsa s exponált világhelyzete miatt.

Világhelyzetünk formatív hatása történelmünkre a jövő század folyamán is érvényes marad. Bár a világtörténelmet mozgató erők összecsapásának színtere, igazat adok Nagy Géznak,* egyidőre el fog tolni hazánk területéről. Hogy merrefele halad, azt épen én voltam szerencsés kifejteni, őt megelőzőleg *Nagybritannia* és »*Amerikai Egyesült- Államok*« című cikkeimben. Véleményem szerint azonban csak *ideiglenesen toódik el* hazánk területéről, hogy később annál hatalmasabb erők összecsúszásának s *ütközésének legyen színtere épen Magyarország és Ausztria területe. Magyarország, a huszadik század folyamán két különböző világállam, két hatalmas faj, két különböző műveltség, két különböző vallásrendszer, két nagy testű, individuális gazdasági rendszer ütköző pontjára jut, a pángermán állam és pánszláv hatalom közé*. Ma gyűjti erőit mindenik fél, hogy politikai szervezetét, katonai hatalmát, műveltségét, gazdasági életét a legmagasabb fokra fejlesztve, megvívja egymással harczát a gazdasági uralomért. A germán világhatalom és az orosz világhatalom az. Mind a kettő már ma is nagyon hatalmas, mind a kettő félelmetes. Mindkettőnek egy-egy ágazata Magyarországra nyúlik; az Adria és Földközi tengerekre mindkettőnek útja hazánkon át nyílik. Mindkét fajnak vannak összeütköző gazdasági céljai Ausztriában, a Balkánon, Kisázsiaiban, Perzsiában. Mindkettőnek népessége szapora. *Németország* lakossága évente egy millióval szaporodik; *Oroszországa* 1902-ben: kétmillió száznolczvanhét ezerrel.*** *Németország* lakossága volt:

1800-ban: 24 millió

1903-ban: 59 millió

* „*Fajunk jövője*” Új Magyar Szemle 1902 április 15.

** *Huszadik Század* 1901 július, aug., okt., decz. számai.

*** *The Statesman's Yearbook*, London, 1904.; a halálozások leszámítása után maradó természetes szaporodási szám ez.

Oroszország lakossága volt:

1800-ban: 37 millió lélek
1903-ban: 141 millió „

Az orosz népesség minden hatvan év alatt **megkétszerezedik**, minden 82 év alatt megháromszorozódik.
A Magyarbirodalom lakossága volt:

	összesen	magyar m i l l i ó k b a n	nem-magyar	magyar s z á z a l é k b a n	nem-magyar
1805-ben	10,5	3¼	7¼	30%	70%
1850-ben	13,19	4,82	8,37	36,5%	63,5%
1900-ban	19,24	8,70	10,54	45,3%	54,7%

A magyar királyság lakossága tehát *száz év alatt közel kétszerezése*, a fajmagyar elem pedig harmadfél-szerezése szaporodott. A nem-magyar elemekhez viszonyítva *a tiszta magyarság csak 15 perccenttel emelkedett*; a lakosság 30%-ról 45-3%-ára.

Mit jelent ez? Azt a tényt, hogy a három állam lakossága a huszadik század folyama alatt, a mai tényleges szaporodási arányt véve alapul, a következőképen alakul:

Év	Oroszbirodalom	Németbirodalom	Magyarbirodalom	Fajmagyarság
	m i l l i ó k b a n			
1903	141 lélek*	59 lélek*	19½ lélek**	8-9 millió
1965	300 »	104 »	32 »	20 millió
2000	500 »	felül 200 »	45 »	27—30 millió***

Vagyis a huszadik század végén Magyarországtól nyugatra *lesz egy kétszázmillió körüli lelket számláló, nagyműveltségű, gazdag germán hatalom*, mely fölvette magába Ausztria német elemeit is s hatalmát kiterjesztette az Adriáig, Triesztet birókába vette.****

* *Statesman's Yearbook*. London, 1904.

** *A m. kir. korm. 1901. évi Jelentése és Statiszt. Évk.* Budapest, 1902.

*** Az 1901. évi szaporulat alapján tett hozzávetőleges számítás. Nem vettem figyelembe a mai társadalmi és gazdasági politikánkból következő *nagyon fenyegető eshetőségeket*, hogy a születések a gazdasági szükség miatt ezer lélek után, a mai 39-ről, talán *30 alá* eshetnek vissza; továbbá, hogy valamelyes gazdasági, társadalmi vagy politikai katalysma *nagyszabású kivándorlást* indít meg és szegényítheti milliókkal az országot. *Gyors, erőteljes gazdasági politika* meghozná: a kivándorlás és halálözsi veszteség csökkentésével azt a csodát, hogy a huszadik század végén: *50 milliónál több lakosa s közel 40 milliónyi magyar népessége volna mai hazánknak.*

**** A Habsburgok német jellegű monarchiája a tömegvonzás erejének, a nagy német ethnikai egységnek, a német kultúrának, a kialakulandó német jellegű közép-európai (Varsó—Paris, Trieszt—Lille) *gazdasági egység*

Magyarország keleti-déli felét körülveszi egy ipusztriális, virágzó társadalom, több százezer kilométernyi vasúttal összevissza hálózott, fejlett gyárakkal bíró, szabad, egységes orosz világhatalom, mely uralkodik a Fekete-tengeren és Konstantinápolyon; s a fölszívott Bulgárián át kereskedő- és hadihajórajaival előzönlí a Középtengert és az Adriát. Két világra-szóló nagy test fog itt szemben állani. Egyik felől a germán ethnikai egység, bizonyos fokú sajátos germán kultúrái egységgel, a mely germán kultúra folytonosan az *univerzális civilizáció felé gravitál gazdasági okokból*. Mivel a germán ethnus földje, területe, a rajta élő nagy népességet nem bírja eltartani, másodsor, mivel ugyanezen okból ipusztrialista-szocialista államot fog létrehozni: gazdasági okok, a megélhetés kérdése, kultúráját következetesen kozmopolita irányzatúvá lenni kényszerítik. Ez irányzat létrehoz a germán-jellegű ethnikai egység körül egy olyan gazdasági egységet, mely Berlin középponttal kiterjed Varsó-vonzása erejének bontó hatása következtében okvetlenül megszűnik. Azaz az osztrák németiség (ethnikai nyelvi, gazdasági identitásánál fogva) csatlakozik a nagy németiséghez. E csatlakozást egy *ad hoc* létrejövő orosz-magyar fegyveres szövetség sem gátolhatná meg.

Ausztriából a Habsburg-uralom alatt csak a szláv Csehország és Galiczia marad meg. Ezek is csak azért, mivel 1. a középeurópai német gazdasági egységnek lévén kiegészítő részei, 2. másrészt fejlett szláv nyelvű és római jellegű kultúrájuk miatt az Orosz-világhatalomhoz nem csatlakozhatnak.

Ha az osztrák németiség beolvadt a Hohenzollern birodalomba, kísérteti fog a *Habsburg-uralom alatt feltámasztott katolikus szláv monarchia*: az egyesített Lengyel-Cseh császárság.

El nem vitatható tény az, hogy a hóditó czárok, sem Erzsébet, sem II. Katalin, nyíltan nem követelték Lengyelország fölosztását; ez a porosz király ajánlatára kezdődött meg. II. Katalin is csak a lengyel uralom alatt lévő Litvániát s a tengerparti lengyel tartományokat — melyek Oroszországot a Balti-tengertől elzárták — óhajtotta mint „régí orosz földet” visszahóditani. S ha I. Napoleon „Varsói nagyhercegség” cím alatt meg nem kísértette volna az orosz határon egy ellenséges lengyel állam fölállítást, Oroszország aligha aspirált volna a lengyel területekre. Napoleon bukása után pedig, már csak azért is kénytelen volt azt magához csatolni, hogy Poroszország növekedését meggátolja. Orosz-Lengyelország vallásával, nyelvével, gazdasági és kulturális fejlettségével, szokásaival, törekvéseivel már ma is inkább tartozik, az orosz politikai uralom ellenére is, a 16 millió szláv lakossal bíró Ausztriához.

És az orosz lengyelségnek Galicziához való esetleges odacsatolása, a Hohenzollern birodalom beleegyezésével — melyet a már Bismarck által is óhajtott, azóta pedig beteges sóvárgással bírti óhajtott Triesztnek békés átengedése fejében nyújtana a Habsburgoknak — épen nem elképzelhetetlen alakulás.

tói Párisig és Kiéitől délfelé Svájcba és Triesztig. Ez a kultur- és gazdasági egység *germán főjellegű* lesz, mely hatalommal is fog bírni germán-egysége megoltalmazására.

Keleteurópát, a Balkán keleti partjait és Ázsia északi felét pedig betölti egy *oroszláv* gazdasági egység, ethnikai egység, kulturegység és politikai egység. Ez a hatalmas *szláv-egység* sajátos jellegű, bizánczi-szláv civilizációt fog fejleszteni.

E szláv-egység a nemzetközi tendenciájú germán-egységgel szemben: következetesen *szláv-jellegűvé* differenciálódik: *mivel gazdasági egység; mivel gazdaságilag önsúlylyal bíró, self-centred* szociális és kultur-egység. Ezért, bár kétségtelenül a nyugateurópai ipusztriális kultúrához hasonlóan a megteremtésére tendál ereje: társadalma még sem válhatik kiegészítő részévé a római jellegű nyugati civilizációnak, hanem görögkeleti keresztény jellegű egyéni, speciális szláv civilizációt fejleszt, melyben — a huszadik század folyamán — a szociáldemokrata társadalmi jelleg nem válhatik uralkodóvá.

Ha — a később kifejtendő (gazdasági és politikai) erők, az orosz nép kialakulásában külső erőszakos gátlástól szabadon fejlődhetnek — úgy Oroszország a XX. század végén, gazdasági önsúlyánál és ázsiai hatalmánál fogva erős *szláv* jellegű *politikai* hatalom marad, mely épen szláv jellegével és politikai hatalmával állandóan fenyegeti s fenyegetésével politikai és fegyveres szerkezetben egyesítve tartja a szomszédos germán egységet.

Vagyis az a tanulság, melyet ma a történelmi és gazdasági élet ismeretéből csekélységem levonni tud, ellene szól a szocializmus azon tanításainak, hogy a huszadik század két-három nemzedékének élete folyása alatt, miután lassankint hatalmába kerítette a helyi és központi kormányzat összes szerveit és eszközeit, meghódítja a katonaságot, elcsapja a csezárokat, szocializálja a termelést, a tőkét és a társas cselekvés külső eszközét, formáját: az államot. Az erők dinamikája, a politikai és gazdasági erő-egyensúly gátolja meg azt. Ha mellőzünk most minden egyéb argumentumot s csak külső argumentumokra tekintünk, beláthatjuk, hogy a szocializmus társadalmi és gazdasági rendszere csakis akkor születhetik meg pl. Európában, ha a mai világhatalmak egyugyanazon időben átalakulnak a szocializmus rendje értelmében. A szocializmus fegyvertelen gazdasági szervezete akkor verhet gyökeret s maradhat életben, ha a mai nagy és agresszív ipusztriális-militaris gazdasági államok lemondanak *egyidejűleg*: 1. a jelenleg

uralkodó erőszakoltan fokozott termelésről, a mely erőszakoltan nagyobbodó tömegeket létrehozó termelés: a mai gazdasági élet *belső természetéből folyik, azért általánosan uralkodó szervezeti baj*; 2. továbbá ha *egyszerre és minden* hatalom lemond a világversenyben az értékesítésnek mai módjáról; 3. lemond a világpiacon meghódítására és birtoklására való törekvésről; 4. a közlekedési és közlési eszközöknek erőszakosan gyorsított fejlesztéséről, melynek célja: mindig fokozottan nagyobb árutömegnek a távolosó világpiacon való zúditása részben azért, hogy a rendes fogyasztást meghaladó készárúkon túladjanak veszteséggel is; részben azért, hogy az illető világpiacon fogyasztását nagy árutömegeivel mennél kizárólagosabban birtokába vehesse egy termelő hatalom.

A szocializmus gazdasági és állami rendje azonnal lehetetlenné válik, mihelyt egy hatalom nem mond le a termelés és értékesítés mai rendszeréről; mihelyt egy állam fentartja mai társadalmi rendjét, mihelyt egy hatalom meg tudja őrizni katonai erejét s a mai termelés és értékesítés érdekében azt háborúba viheti más állam ellen.

Ilyen állam pedig nem egy, hanem három is van, az Egyesült-Államok Amerikában, Nagybritannia és az Oroszbirodalom Európában. Ha az amerikai Unió összetörni nem akarja mai gazdasági szervezetét, azzal összenőtt társadalmi berendezkedését, kultúráját: le nem mondhat a folytonosan fokozódó termelésről, a gyorsított közlekedéssel élesbedő és világszerte növekedő arányú értékesítésről; nem mondhat le — ha kell — újabb piacoknak erővel való elfoglalásáról; nem mondhat le a fegyverkezésről. Azt nem is említem, hogy társadalmilag oka sincs a lemondásra.

Hasonlóképen le nem mondhat gazdasági életének fejlesztéséről az Oroszbirodalom; gazdasági, kulturális, állami szervezetét pedig állandó veszélylyel fenyegeti, ha más nem is, Ázsia. Kelet ellen állandóan teljes, hathatós védelmi állapotban kell lennie. Egy fegyverkező orosz szomszéd mellett megmaradhatna-e fegyvertelenül egy szocziálista, anti-militaris német társadalom?

Általában, a mai tömeges termelés, gyorsított közlekedés, nagytömegű értékesítés korában minden gazdasági egyednek, minden ipari világhatalomnak fő-törekvése az, hogy: a világversenyben *a maga* iparát, kereskedelmét termelését megvédje *a másik* állam termelése ellen; a maga termelését, maga

társadalmát prosperálóvá tegye; ezt pedig a rendes szükségletet és fogyasztást meghaladó óriási tömegű termelés miatt csakis új piacok hódításával és a fogyasztás mesterséges fokozásával (t. i. erőszakos árletöréssel) érheti el; azzal mindkét esetben a másik állam termelésének megrövidítésével valósíthatja meg.

A világhatalmak e védelmi törekvése fokozatosan, szemmel láthatólag siklik át a békés verseny, békés értékesítés teréről: a fegyveres verseny, fegyveres védelem terére; sőt fegyveres támadás terére. Ma még a gépek tökéletesítésével, a közlekedés gyorsításával, a munkaerő és tőke koncentráálásával igyekszik mindenik ipari társadalom: minél nagyobb tömegű árut, minél olcsóbban gyártva és minél kisebb díjjal nagy távolságokra szállítva: legyőzni a vele versenyző másik ipari társadalmat. Az erők tömörítésével való védekezés és értékesítés azonban már belső gazdasági bajokat szült (trust, kartell, fogyasztók kizsákmányolása, munkátlanok növekedése stb.) a világpiacon verseny pedig a militarizmus roppant növekedését eredményezték. A gazdasági nyomás és feszültség, valamint a verseny világszerte oly éles, hogy minden társadalom kénytelen óriási néptömegeket és óriási területeket magának biztosítani és együttes, egységes, fegyveres küzdelemre szervezni. Hogy ez nem egészséges állapot, arról itt nincs szó; csupán arról, hogy ez így van.

A fegyveres küzdelem és fegyveres védekezés szükségét átlátta már a szocializmus is, a militarizmus esküdt ellensége. Átlátta és *tényleges segítséget nyújt szavazatával Németországban* is, Nagy-Britanniában is, az amerikai Unióban is a mai rend és ma birtoklott területeknek fegyverrel való megvédésére. Mi mászt jelent az, minthogy a szocializmus is megalkudott saját hitvallása ellenére azon gazdasági kényszerűséggel, hogy a gazdasági rendszer, a forgalmi eszközök és kapitalizmus természetéből következő fokozott termelés védelmére és támogatására: a militarizmusra a mai rendszer fönnállásáig szüksége van. A katonaság osztály-kiváltságait eltörölheti ugyan, de a védő és támadó katonaságot magát kénytelen megtartani.

Egyszóval egy német, vagy egy orosz szociáldemokrata társadalom sem nélkülözheti a támadásra szervezett katonaságot, míg a jelenlegi gazdasági rendszer életben marad. Ez pedig a huszadik század első nyolczvan évében meg nem szűnik; sőt — mint látni fogjuk — átalakítja, részévé teszi a szocializmust is.

A gazdasági erők törvényei, nemzetközi alakulatok súlya; és belső nemzeti szervezetének törvényei következtében két óriási gazdasági szervezet alakul ki Közép- és Kelet-Európában a német-gazdasági egység és orosz-gazdasági egység. És e kettő közé — ha a viszonyok nagyon kedvezőekké válnak, ha *gazdaságilag is önsúlyúvá* válhatik hazánk, ha a haladó műveltséggel, a fejlődő magyar irodalommal együtt javul közegészségügyünk — beékelődik a 45—50 milliónyi lelket bíró *magyar állam*, talán 35 milliónyi fajmagyarsággal.*

* E számításnál figyelmen kívül hagytam azt a sokféle és igen-igen nagy veszedelmet, mely a magyarság fejlődését *belülről* fenyegeti. Ilyen veszedelem pl. a magyarság kevés vitalitással bíró fölszívó ereje. Ennek tulajdonítható, hogy bár több mint húsz évvel ezelőtt elrendeltetett a magyar nyelv tanítása, mégis 1900-ban *30,000-el voltak többen* a nem-magyar anyanyelvűek között olyanok, a kik a magyar nyelvet nem beszélték, mint tíz évvel ezelőtt; és *félmillióval többen* voltak 1900-ban azok, a kik nem tudtak magyarul, mint voltak húsz év előtt. E tény mindenestre bizonyítja, hogy a sokat hangoztatott erős nemzeti szellem, erős magyarosítási törekvés csak a nemzetiségi vezetők agyában van meg, de *hiányzik* mindkettő a *magyar közigazgatásból és a magyar társadalomból is*.

2. Semmi esetre sem kicsinylendő baj ez, de ennél sokkal jelentősebb tény, hogy a *magyarfajú intelligencia csökkenőben van*, míg az idegen nemzetiségi intelligencia rohamosan növekszik. Az intelligenciának megfelelően változás történik a vagyonosodás arányában *s a javak eloszlásában is: a magyarság kárára, és a nemzetiségek javára*; ezt a változást már megindították Erdélyben a dákoromán, a felsővidékeken a cseh-tót nemzetiségi bankok, valamint a nemzetiségi intelligencia magántevékenysége. Pedig — szerintem — *a magyarság egyedül és kizárólagosan csak intelligenciájának felsőbbségével s vagyoni erejével kötheti a magyar politikához nemzetiségeit, a tartós siker s teljes megbízhatóság reményével*.

3. A magyarságnak és nemzetiségeknek egymástól való teljes idegenkedését mi sem bizonyítja jobban, mint a különböző nyelvű és vallású nemzetiségeknek *a házasságban* való *gyér* elvegyülése. Az anyaországban csak *6484 nemzetiségileg — vegyes — házasság* történt az 1901. évi: *170,316 összes házasságból!* Ugyan összeolvadhat-e századok óta együttélő, érzésileg, politikailag, társadalmilag egymástól ennyire idegenkedő, különböző fajú népesség? *Az egyetlen kapocs közöttünk, intenzív, eleven, sokszoros és milliónyi szalu gazdasági, kereskedelmi összeköttetés lehetne; magyar ipar és kereskedelem pedig a reménytelen jövő rejtekében létezik!*

4. Ha a nemzetiségeket sem közigazgatásilag beolvasztani nem tudjuk, sem társadalmunk, sem iskoláink, sem a magyarság nagyobb vagyona, magasabb értelmisége, fejlettebb ipara, kereskedelme, fejlettebb irodalma, magasfokú művészete s nemesebb, tisztább erkölcsé nem vonzza, nem magyarosítja — a minthogy *mindez nem létezik a magyarságban sem* — önkéntelenül kérdezzük, vajjon biztosítja-e a magyarság erejét: a magyar faj nagyobb szaporodási kapacitása? Sajnos, itt is több kedvezőtlen tény-

Ez a magyar állam perszonális unióban lesz a mai Ausztria szláv országaival. A magyar mezőgazdaság elérte fejlődése magaslatát; a legmodernebb gépekkel, eszközökkel a leginten-

nyel találkozunk. Így *a*) a magyar férfiak későn házasodnak s termékenysé-
ségüket hamarabb elvesztik, mint pl. a társországok horvát-szerb férfiai, kik *korábban* házasodnak átlagosan, és az ötven éven felüli korban házasodott apák száma is jóval nagyobb, vagyis termékenységi koruk jóval hosszabb, mint a magyaroké. Az anyaországban a 24 éven aluli apák 6,9%-ot; az 50 éven felüliek 2,8%-ot; a társországokban az első 12,4%; az utóbbi 3,5%-ot tesz.

b) Ha a magyarok születési százalékát összevetjük a nemzetiségek születési arányzaival: a magyarság itt is hátramarad. *A magyarság születési arányszáma 0,3-al kisebb, mint az összességben elfoglalt aránya.* Így a tót nemzetiség — igen nagyarányú férfi kivándorlása ellenére is — születéseire az összes születéseknek 13,3%-a esik, holott maga a tótság az összes népességnek csak 11,9%-át teszi. Hasonlóan a horvát-szerb születések száma szintén nagyobb az összes népességben elfoglalt arányszámainál.

A születések rohamos apadása 1881 óta állandó és következetes. És pedig *a magyar fajú gyermekek születése csökken rohamosan.* Így az 1881—90. évtized alatt a Magyarbirodalomban *átlagosan* véve, évente minden ezer lélekre 44,3 *élve* születés jutott; 1891—1895. évi átlaga már csak 41,7; 1896—1900. évi átlaga: 39,4 és 1901. évben minden ezer lélekre csak 37,8 születés esett. Még feltűnőbb a hanyatlás, ha csupán a magyarországi ezer lélekre eső viszonyszámokat vizsgáljuk, ezek lesznek ugyanazon időre: 44,1; 41,7; 39,2 és 37,6. A születések e rohamos csökkenését a nehéz megélhetés, szűk gazdasági viszonyok a kereseti alkalom hiánya, általában nagymértékű gazdasági elmaradottságunk okozza inkább, mint a faj életerejének rohamos hanyatlása.

c) A magyarság születési arányszáma, vagyis a faj termékenysége azonban, e kedvezőtlen tények mellett is biztató volna, ha a gazdasági okok hamarosan megszűnnének, s a javuló anyagi helyzet segítené a táplálkozás, a lakásviszonyok, a közegészségügy javulását, az értelmiség terjedését. A mai viszonyaink között azonban a természetes szaporodás kedvez arányát nagyon letöri a halálozások nagyszáma.

Általában hazánk népességének halandósága egészséges klímánk s túlnyomóan őstermelő foglalkozásunk ellenére is, kétakkora, mint pl. a jobbadán gyárakban élő, kedvezőtlenebb klímájú Anglia halandósága. Az ok részben gazdasági ok. Az egyén anyagi viszonyai annyira befolyásolják egészségét, hogy egy rossz termés után nálunk is észrevehetően erősebb a halálozási arány, mint egy jó termés után. Magas halálozási arányunkat azonban mégis jórészt rendkívülinek mondható gyermekhalandóság szökenti fel.

A magyarországi *gyermekhalandóság* egyenesen megdöbbentő. Csak Oroszországban rosszabbak a viszonyok. Nálunk majdnem minden öt halottból három, öt éven aluli gyermek-halott! Így az 1891—95. évek átlagában, évente: 297,254 öt éven aluli gyermek halt el, az összes *élve születetteknek közel fele.* Az összes halottaknak 52,5%-a gyermek volt. 1901-ben hét éven aluli elhunyt 238,300 gyermek, az összes halottaknak 48,5%. A statisztika a gyermek-

zívebb módon művelik a földet. Megkezdődik a kínai arányú csatornázás az Alföldön. Lesz rá pénzünk. Lovaink és marháink

halandóságnak látszólagos csökkenését mutatja. Így az 1901. évben *hetven-ezer* gyermekkel kevesebb halt el, mint tíz év előtt. A gyermekhalálozás e látszólagos csökkenését azonban: *a születések erős apadása* okozta. Kevesebb gyermek születik aránylag, ezért kevesebb is hal meg. (Adataimat 1.: *A m. kir. korm. 1901. évi jelentése s „Statiszt. Évkönyvé”-ben*).

Annál veszedelmesebb csapás ez a magyarokra, mert a gyermekhalandóság különösen a magyar nyelvterületen uralkodik, a más faj vidékeinek inkább a szele jut. Minden évben egy kis hadsereget veszünk el, tehetségben, munkaerőben, fajban, propagatív képességben. S a legrettenetesebb, hogy a dologgal sem a törvényhozás, sem a társadalom nem törődik. Mindenre jut a parlamentnek ideje is, bizottsága is, szószólója is: a mi párt-érdek, a mi magánérdek. A magyar népet gyökerében megtámadó veszedelem tárgyalására, okainak részletes feltárására nem jut sem ideje, sem bizottsága, sem egy iczi-piczi szónoka. (Hja kérem ! *ez közügy !*) Pénze a magyarságnak is jut mindenre; de alig jut hitvány százalék-töredék iskolákra, majdnem semmi orvosra, bábára, néplakások javítására. (Hja kérem, ezért sem jár semmi „a közemberének.”)

d) A születések fogynak, a halál dúsan aratja véreinket; tüdővész, járvány a nagyokat; gondatlanság, tudatlanság, indolencia a kicsinyeket. Hadd pusztuljanak — mondja a nép — kevesebb a kenyér után esengő szája, kevesebb a nyomorgó éhező! A nép értelmesebbje, vállalkozóbbja *kivándorol*, itt hagyja hazáját, melyben a paraszt ügyis *nyomorban* tengődik. *Magára hagyottan*, erkölcsi fegyelem nélkül, *az értelmiség, a közigazgatás érdeklődése, gyámolítása nélkül küzködik*, a javulás minden reménye nélkül. Tessék végigjárni az Alföld községeit s a *nép közé* vegyülve figyelni annak életét: a paraszt, a munkás csak igavonó, koldus. *Nem törődik sorsával, erkölcsével, szellemi, vagyoni állapotával*, jóindulatú segítő szándékkal sehohal az értelmiség. A hatóság beszedi adóját. A pap elvégzi a temetést, kereszteselést, napi templomi funkcióját; a hivatali vagy községi értelmiség is magára hagyja a népet s vele nem törődik. Átveszi ezután uralmát a népboldogító. Isten szolgája csak a stólával, a hatóság az adóval s közrend főtartásával gondol. Mégis a néppel nem törődő értelmi osztály jajgat lehangosabban a miatt, hogy a nép lelkét gyom és gaz verte föl; tiszta mag helyett e romlatlan nép lelke gyomot terem! Ugyan ki, államférfi, pap, tanító, író, ki szántogatta ötven év óta a magyar nép szellemi barázdáit? Kik hintették bele, cselekvő szeretettel, türelemmel, lelkes buzgalommal a fölvilágosodásnak az erkölcsi, gondolkodásbeli nemességnek, emelkedettségnek csiráit és magvait? Mutassanak rá a panaszkodók ezekre; mutassanak az iskolák, a népkönyvtárak százezreire; mutassanak rá az értelmiségnek önzetlenségére, szeretettől áthatott vezetésére; a nép és értelmiség folytonos szellemi összeköttetésére, mutassanak rá az elmulasztott ezer és egy kötelességre, s ha megtettek minden *kötelességet*, nem mulasztottak semmit: *akkor* vádolják a népet; addig pedig vádoljuk *önönmagunkat*. Mert Széchenyi szerint: „a magyar társadalomban mindenki tartozik pénz-, idő- s észbeli tehetsége szerint forrón és állhatatosan járulni a közjóhoz”. A magyar értelmiség azonban elmulasztotta a kötelességét.

csodaszépek. Gyáriparunk hatalmas, aktív, energikus; alkalmazkodó ereje, munkásaink intelligenciája rátermetté teszik, hogy kielégítse az idegen, szláv népek ízlését, szükségleteit is.

Hatalmas kereskedelem virul fel itt. Az expresszvonatok ezrei viszik búzáinkat, állatainkat, vajunkat, tojásunkat, gyümölcsünket stb. stb. a szomszédos *német államba*.

A tehervonatok tízezrei hordják Magyarországra: Románia, Szerbia, Albánia, Bosznia nyersterményeit, hogy mi azokat ipari és kereskedelmi cikkekkel feldolgozzuk. Erdélynek ma csöndes, kihalt hegyszorosait a vonatok, utasok, árúk, állatok óriási forgalmának sürgése-forgása teszi élénkké, zajossá.

Nyugat, kelet és dél felé a külön e célra épített utakon sínekkel és sínek nélkül — a gépkocsik százazrei rohannak, hogy Budapesthez egy napi közelségbe hozzák Berlin, Bécs, Szerajevó, Belgrád, Bukarest és Szófia gazdasági életét.

Hajóink nyüzsgöni fognak a ma élettelen folyókon. A Maros, Tisza, Dráva, Száva, Drina, Morava mind-mind a *Dunába öntik* vizökkel együtt saját vidékeiknek *forgalmát is*; s a Közép- és Al-Duna minden hajója *a magyar kereskedelmi középpontokba* törekszik.

Magyar kereskedelmi utazókat százával, ezrével találunk a szomszédos államok területein. Mert *az állam kezében levő kereskedelmi és ipari iskoláinknak ezrei és ezrei kihasználják s előnyére fordítják Magyarországnak szerencsés soknyelvűségét.* »Az egynyelvű állam gyenge és törékeny!« intette fiát Szent István. Beteljesedett, íme, hogy a magyar gazdasági életnek áldásává vált soknyelvűsége! A magyar kereskedelmi iskolákban felnőtt, társadalmi, gazdasági boldogulásával, családi életével, összes anyagi és szellemi érdekeivel Magyarországhoz kötött, magyarországi oláh, szerb, horvát, tót utazó: a nyelvi azonosság, faji, szokásbeli hasonlóságok alapján, bámulatos könnyűséggel és példátlan sikerrel köt üzleteket Szerbiában, Romániában, Németországban élő rokonaival.

A huszadik század első felében a Boszniával s Hercegovinával, Dalmáciával meg bővült magyar állam immár megalkotta önsúlyú, teljesen kifejlődött gazdasági rendszerét itthon. A gazdasági fejlődés tovább halad, kifelé kezd terjeszkedni. És a huszadik század közepén, az erős magyar ipar, kereskedelem s pénzügy, az amerikai jellegű közlekedési hálózat: megindítja azt a gazdasági tömörülési folyamatot, mely a Balkán államok gazdasági életét a magyar gazdasági rendszernek elszakíthatatlan részévé teszi.

Európa nyugatán Paristól, Liliétől hazánkig terjed a germán-gazdasági-egység, német-francia nyelvvel; Európa Keletén az Ázsiába nyúló orosz-gazdasági egység. Míg a kettő között a magyar állam körül alakult soknyelvű, de magyar jellegű, eredetű gazdasági egység keletkezik.

Keletkezik! Mert: 1. A magyar föld termékenysége; 2. a magyarországi népsűrűségi viszonyok s a balkán népek viszonylagos kevés száma; 3. délkeleti Európa folyórendszere, a Duna vízrendszere s a fizikai viszonyok; 4. a magyar nép magasabb értelmisége; 5. a magyar faj uralkodásra, vezetésre termettsége; 6. a magyar közlekedés és közlés hálózatának szétterjedő s a mellett sűrű volta; 7. Magyarország geográfiai középponti fekvése; 8. a két szomszédos nagy gazdasági rendszer: a Balkán-államok *gazdasági középpontjává* teszik Magyarországot; *az Adria* páratlan kikötői s aránylagosan rövid, a Kelethez való *legközelebbi* fekvésüknél fogva: *középpontjaivá* lesznek Kelet-Ázsia s Európa *tranzitó kereskedelmének*.

A Balkánnak legközelebbi nagy kultúrállama: a magyar nemzetállam!

Álom, képzelet játéka-e mindez? Nem, ezerszer nem, ha a magyar politika egyesült erővel ezt a célt akarja és szolgálja.

Megvalósulása csupán, kizárólag akaratunktól függ! Ezt a kialakulást szolgálja minden lehetőség; minden alakulás. A magyar középpont körül csoportosult: horvát, szerb, bosnyák, román, bolgár népeket együvé foglaló *gazdasági* — és csupán csak gazdasági! — *egységnek* kialakulása három tényezőn nyugszik. Léteznie kell először: egy önsúlyú magyar gazdasági rendszernek, mely intenzív fejlődő s extenzív terjeszkedő erővel bír. Második tényező: a külső, szomszédos államokkal való politikai viszonyunk olyan legyen, hogy az lehetségessé tegye politikai, állami fennállásunkat; és főként: a nemzetközi politikai erőegyensúly ne kívánja a magyar államnak valamelyik szomszédos nagyhatalomhoz való csatolását. Balkáni gazdasági hatalmunk kialakulásának harmadik tényezője az, hogy: a külső, nemzetközi gazdasági rendszerek ne szívják fel hazánkat önsúlyú gazdasági rendszerének kialakulása előtt gazdaságilag.

Vizsgáljuk meg ezen feltételeket igen röviden.

Egy *önsúlyú gazdasági rendszer* kifejlődésének *természetes alapjai*: nagyszámú, sűrű népesség; térés, termékeny terület, mely a szaporodó népességet fokozódó termőerejével táplálni

bírja, nyersanyaggal ellátja; továbbá értelmes népesség. Megvannak e ezek Magyarországon?

Fölszaporodott és birtoktalan, eléggé értelmes, alkalmazkodni nagyon tudó parasztságunk s elpusztult, tengődő iparosaink sorai bőven szolgáltatnák a szükséges ipari munkások százezreit, egy évtized múlva millióit. Ma százezer kivándorló, új viszonyok, új nyelv, új állam keretén belül merészel évente, idegen országban kenyérkeresetre vállalkozni. Itthon, új foglalkozást, új életet tízszerennyi volna hajlandó kezdeni.

A magyar föld termőterülete gazdag és nagy; hegyeinkben száz meg száz millió tonnányi érintetlen vas, kőszén, másnemű érez; kősó, kén; hegyeinket 9,022,000 hektárnyi százados erdőség koszorúzza; háromszorekkora terület várakozik az újabb *erdősítésre*. Erdély és a felsővidék legelői a baromtenyésztés kincses országa. Van lenünk, kenderünk, csalánunk, fánk, szenünk, sónk, vasunk, búzánk, borunk, van emberünk bőven. Folyóink, patakjaink, zuhatagjaink energiája és vize: érintés nélkül várva várják az ipari, gazdasági célokra való kihasználást. Azonnal megkezdhető a magyar hitel fölhasználásával, az önálló közgazdasági rendszer megteremtésének több évtizedes munkája.

Jövőnkért való aggodalomra sincs okunk. A mai nyugati civilizáció államai között ma csak három olyan ország van, melynek termőterülete, ásványi erőforrásai, értelmes, sűrű népessége: megadják a természetes és szükséges alapot egy gazdaságilag is önálló egységnek kifejlődésére, az amerikai Egyesült-Államoké, az Oroszbirodalomé és Magyarbirodalomé. Népéhez arányítva, mindhárom államnak bőséges fizikai és embererőforrása van arra, hogy *mai* területén belül gazdaságilag terjeszkedjék, népe szaporodhassék.

A magyar föld, számításom szerint, ha úgy művelik egykor, mint a francia földet: táplálni tud 120 milliónyi lelket.

A körülöttünk levő, fejletlenebb agrikulturális, balkáni államoknak termése és nyersanyaga is a magyar fogyasztásra van desztinálva a Duna folyó vízrendszerénél és Magyarország középponti fekvésénél fogva.

Alakulhat tehát itt egy önálló, befelé erősen fejlett, kifelé terjeszkedő önsúlyú magyar gazdasági egység.

Ha ez így van; ha gazdasági jövőnknek nincsen természetes akadálya, a következő kérdés az, hogy: lesz-e alkalmunk,

időnk arra, hogy megalkossuk az önálló magyar gazdasági rendszert, modern termelésével, gyáraival, bányáival, kereskedelmével; és csatornáival, vasutaival, útjaival; kézműves, földműves és kereskedelmi iskoláival; a városok szabad népkönyvtáraival, a hol nem protekcióra adnak könyvet olvasni, hanem a hol mindenki olvashat mindent, a mit óhajt?

Nem fogják-e a politikai viszonyok a szétbomló Ausztriával tönkretenni a magyar államot is?

Egy gazdaságilag Ausztriától függő, *önálló iparral nem bíró* magyar állam erőtlen lesz arra, hogy ellenálljon a huszadik század első felében kialakult *germán gazdasági egységnek*. Magyarország csak addig *teremtheti meg magyar iparát, a míg a mai Ausztriával kötött politikai szövetsége változatlanul fennáll*; vagyis Ausztriával való viszonyunk változatlan marad, *a közös vámterület kivételével*.

A selfcentred, *önsúlyú gazdasági rendszerrel bíró magyar nemzeti állammal s militaris magyar hatalomnak fönmaradása* azonban politikai kényszerűség lesz, az erők egyensúlyának kényszerűsége marad mindaddig: a míg tőle nyugatra és északra egy *germán hatalom* létezik, egyetemességre törekvő, de még germán jelleggel; tőle keletre pedig *szláv-állam, orosz gazdasági egység él*.

A tömegek vonzásának erejénél, a gazdasági összeköttetések sűrű voltánál fogva a szláv és germán politikai s gazdasági hatalom igyekezni fog *a magyar állam és magyar gazdasági egység fölszívására*: azért nem fogja absorbeálni egyik sem. A nemzetközi hatalmi egyensúly így azt kívánja, hogy a gazdaságilag önálló magyar állam: politikailag is önálló maradjon a huszadik század folyamán. Vagyis a nemzetközi politikai erők nem semmisítenek meg bennünket a nagyobb balkáni gazdasági egység alakításának munkája közben, a mely nagy gazdasági egységnek alapjait Magyarország természeti viszonyai adják.

Vajjon nem húzza-e keresztül ezen erőegyensúlyra alapított számításunkat valamelyik szomszédos hatalomnak hódítási vágya erőszakos hódítással? Ettől emberi számítás szerint szintén nem kell tartanunk, erővel nem támad meg bennünket egyik sem.

Ausztriának főereje ma a magyar-állam. A Magyarországtól, Ausztriának gazdasági főerejétől megfosztott német osztrák terület, *önként hull* a Hohenzollernek ölébe. Németországnak a huszadik században elég baja lesz: 1. a saját gazdasági egységének megalkotásával; 2. agrikulturális kolóniáival; 3. kétszáz millióra

szaporodott népe megélhetésének biztosításával; 4. a brit-yankee gazdasági verseny támadásaival; 5. Oroszország intrikáival. Hódító háborút nem kezd ellenünk.

Másfelől, a míg az orosz világhatalom megszerzi a Földközi-tengerre való, vagy Perzsa-tengerre való kijárást; a míg megalkothatja iparát, kereskedelmét, gazdasági önsúlyát; 3. a míg életre kelti, aktív és produktív tevékenységre ébreszti ázsiai birodalmának, ázsiai népeinek szunnyadó erejét, energiáját: addig Oroszországnak sem lesz kedve, nem lesz ereje, nem lesz ideje az önálló selfcentred, *gazdaságilag önsúlylyal bíró magyar nemzeti állam* megtámadására; a melynek megszerzésére különben a szomszédos német állam is áhítozik.

Mindkét nagyhatalom annyira el lesz foglalva a saját belső gazdasági bajjaival; a nemzetközi gazdasági versenynyel; világpolitikai érdekei védelmével, hogy erejét, idejét nem pazarolhatja öntudatos, magukat védeni tudó kis nemzetek meghódítására. Azt mondhatjuk tehát, hogy a két szomszédos politikai hatalom sem, a két gazdasági rendszer sem csatolja önmagához, egyikéhez vagy másikához a 20—30 év alatt gazdaságilag önsúlyú állammá lett Magyarországot. Vagyis a magyarság *gazdasági nagyságának* s vele kulturális nagyságának misem állja útját, ha *előbb itthon* megalkotja *gazdasági önállóságát*

nemzeti politikája. A megalkuvás s folytonos alkuvás, mint a passzív rezisztencia háromszázados meddő politikájának nincs ideje a huszadik században. A negáczió politikájának, a gravaminális időrablásnak, a nemzeti színű uniformisért s kardbojtért folytatott üres, oktalan küzdelemnek politikája kivénült.

Ma a gazdasági alkotás konstruktív politikája az egyetlen, a kizárólagos nemzeti politika!

Magyarország világhelyzeténél, a magyar faj speziális tulajdonságainál, és különös politikai viszonyainál fogva *teljesen elüt az európai államoktól*. Ezért nem küzdhetünk mi *kizárólagosan* szocziálista s anti-szocziálista, konzervatív s más egyéb nyugati és keleti jelszavak alatt. Azon irányok, azon áramlatok, azt vallom én is: az *egyetemes* haladás *feszítő erői*, és *egyetemes történelmi tényezői* a huszadik században *minden* nemzet haladásának, mint a tizenkilencedik század egyetemes haladásának általános történelmi hajtóereje volt: a politikai éa gazdasági individualizmus és liberalizmus. Azonban a huszadik század egyetemes haladásának *feszítő ereje*: a szocializált munka, termelés, állam sem hoz létre *általános, egyforma alakulatokat minden* államban, miként a múlt század haladásának *minden államban* működő történelmi *feszítő ereje* sem hozott létre *általánosan egyforma alakulatokat*. Az új haladást hajtó új történelmi erő is *minden államban fog hatni*; alkotólag, alakítólag, szervezőleg *működni*, és pedig közvetlenül gazdaságilag; de *mindenütt más eredménnyel: az illető országok és népek sajátos, különleges, egészen egyéni, politikai, gazdasági, társadalmi helyzetének, viszonyainak, állapotának megfelelően*.

Föl kell azért már most ismerni tudnunk *a mi magyar, egyéni, a többi összesétől különböző nemzeti viszonyainkat* is általános helyzetünk mellett és a nemzeti és univerzális *együttes* haladás föltételeihez alkalmazni összes állami, társadalmi *cselekvésünket*.

Bármint vélekedjék azonban bárki e nemzet jövőjéről, az az egy kétségtelen, hogy: *semmiféle társadalom; semmiféle állam; semmiféle kultúra nem létezhetik gazdasági szervezet nélkül*. Kétségtelen az, hogy az a társadalom és kultúra lesz a legerősebb, legegységesebb, melynek *legfejlettebb, legszervezettebb a gazdasági élete*. Mindenféle társadalmi életnek alapja a fejlett gazdasági rendszer és *sokféle gazdasági tevékenység*. *Ha a gazdasági alap megvan: gondolhatunk társadalmi szervezkedésre!* Ha ez így van, akkor az is kétségtelen, hogy törekednünk kell a

mai magyarság gazdasági erejének kifejlesztésére; valamint az is kétségtelen, hogy a mai magyar politika idejét múlta. Többé nem elégíthet ki bennünk négy század óta folyó alkotmányos s katonai küzdelmünk. Ma már változtak a világviszonyok. Magyarország állami függetlenségét s magyar katonai szervezetét meg fogja kapni ingyen, *ha önálló gazdasági rendszert teremt!* Mert a gazdasági főerétől, Magyarországtól megfosztott német Ausztria érett gyümölcsként hull a Hohenzollern-ház ölébe; csak kelljen neki a gyümölcs.

Az osztrák gazdasági jármot húzó, osztrák-cseh nép millióit kitarító szegény Magyarországnak hiábavaló, jelentéktelen cifra volna a magyar zászlós, félig osztrák hadsereg. Mert a nemzetnek már ma is alig van s jövőben nem lesz ereje kitarítani az osztrák állam millióit s az osztrák politika militaris szervezetét. A gyökerét kell kitépni ezen vérünkben élő, ellenséges rendszernek, ne pedig leveleit s virágait tépdessétek. Az agrikulturális Magyarországnak már ma alig bír megélni a magyar faj dolgos milliónyi tömege. Még kevésbé találhatnak abban boldogulást a nemzetiségek. Az egész produktív, intelligens s kézi munkás magyar társadalom tengődik; a szegénység, tudatlanság és betegség hármasszövetségének rettenetes nyomorúságaiban küzködik, vergődik, fuldoklik.

Egy magyar szociálista társadalom, vagy magyar nemzetállam lételének egyaránt: *természetes, szükséges, elengedhetetlen alapja a fejlett gazdasági szervezet.*

Nyissuk ki szemeinket; *akarjuk* hát megteremteni az önsúlyú magyar gazdasági rendszer új alapjait. Nem oly kicsiny program ez, mint ma hiszik. Nemcsak az önálló vámterület problémája ez. Hiszen Románia és Oroszország ugyancsak önálló vámterület, mégsem önálló, önsúlyú gazdasági rendszer. *Két nemzedék virágának összes erejét, cselekvési potenciáját, összes energiáját, minden intelligenciáját fölemészítő nagy probléma ez;* s ezt nem merítheti ki a parlamenti pártok programjának alig számbajövő töredéke. Nevezetes jelenség közvéleményünk tájékozatlan voltának pregnáns bizonyítéka, hogy ma még nemmert politikai párt alakulni *az önálló, önsúlyú gazdasági rendszer,* és csakis kizárólag ennek megteremtésére irányuló programmal. Pedig az *önsúlyú gazdasági élet* magában foglal mindent, 1790-et, 1848-at, 1867; sőt többet; magában foglalja Magyarország legdicsőbb múltját a jövő ezerszeres fényében megújulva; magában foglalja az Árpádok európai államát, mint a huszadik században

új életre kelt *Magyar-világbirodalmat!* Mert a hol jólét van, gazdasági bőség van, gazdasági szükségleteiben kielégített egyetértő, egyszélű társadalom van: ott fejlődik csak kultúra; ott nem bénítja meg az ember és társadalom fenköltebb, egyetemesebb, általánosan emberi törekvéseit és cselekvését a szükség s betegség, a nyomor és a bűn, az anyagiakért sóvárgó szűkkörű, alacsony gondolkodás.

A **szocializmus**. És mi lesz a világot megváltó szocializmussal? . . . Ekkora jelentőségű áramlatot, a mai kultúra, a mai gazdasági, társadalmi szervezet legnagyobb ellenségét államok jövőjéről szólván lehet hallgatással mellőzni, a lekicsinylés látszata nélkül?

A jelen tanulmány ugyan az államok életének gazdasági alapjait tűzte ki vizsgálata feladatául, de nem térhet ki e kérdés elől hallgatással. Távol van tőlem ez áramlat jelentőségének kicsinylése, akár futólagos argumentumokkal való lebecsülése, Annál inkább, mert mint említettem, a szocializmust magam is az egyetemes haladás feszítőerejének és annak a történeti tényezőnek ismerem el, a mely hivatva van arra, hogy a kizsákmányolt negyedik rendet: *a munkások millióit*, a gazdasági, szellemi nyomorúságból *világszerte* kiemelje. És arról is teljesen meg vagyok győződve, hogy a szocializmus a huszadik században fontos gazdasági változásokat és a gazdasági változások által befolyásolt kulturális és társadalmi változásokat eredményez. E változások kvalitását, kvantitását meghatározzák: 1. az összeütköző erők hevessége, energiája s gyorsasága; 2. az összeütközés teréül szolgáló társadalmak gazdasági és újólág gazdasági és kulturái tekintetben mekkora haladást tettek az agresszív szocializmus felé. Igen-igen jelentős tényező lesz az államok és fajok jövőjének eldöntésében az, hogy mennyire alakult át társadalmuk a szocializmus irányában. Hitem szerint azonban a »világot megváltó szocializmus« nem váltja meg a világot. Nem törli mindenütt el a nemzetállamokat. Sőt a szocializmus éppen a legműveltebb fajoknál, a kultúra hordozóinál és fejlesztőinél, a németet kivéve, *megalkuszik a nemzetállamokkal*. A jövő nemzetállamaival: az átalakult, csupán termékeny; társadalomra és egyénre egyformán hasznos, csupán munkás, intelligens munkásemberekből álló nemzetállamokkal; melyekből hiányozni fognak a munkanélküli és henye rétegek. Foglalkozás nélkül élő, ajándékba kapott, öröklött pénzből élő elaggott arisztokrácia; funkció nélkül maradt, henye papság; a nem hasznos

munkával, hanem mások megkárosításával szerzett pénzből élő plutokrácia; tunyaságát, henyeségét elégtelen és fogatlan munkával — inkább a munkának csak látszatával — leplező militáris és officziális osztályok: hiányzani fognak ebből a nemzetállamból.

De hiányozni fog a mai ipari rendszer legszáalmasabb teremtménye: a biztos munka és megélhetés nélkül tengődő tudatlan, brutális, dologtalan csöcselék is, mely élőködik — a rendszer hibája miatt — a gazdasági szervezeten munka nélkül; megrontja a rendes munkával bírónak gyengébb részét; pusztítja jelenléte morális fertőzést okoz; s gátolja az egész organizmus haladását. A jövő nemzetállama, inkább mondanám: faji-állama, *preventive* gátolja meg e »felsőrendű« s »alsórétégi« paraziták szaporodását. *A gazdasági és erkölcsi romlottság e tanyái*: a kuponvágó tőkés, a dologtalan, tudatlan arisztokrata, a hedonista pap, a mulatozó, henye katona és ingyenélő, dologtalan proletár, az egészséges társadalmi test élődi férgei: *pusztulásra vannak együttesen ítélve. S pusztul velök az az állam is, mely testéből ezeket kivetni nem tudja*, avagy produktív elemekké át nem alakítja.

Mert a huszadik század társadalmi felfogása szerint: az élet többé nem jog, hanem kiváltság! Kiváltsága a testileg, lelkileg, erkölcsileg egészséges embereknek; kik telve vannak tudással, energiával, hasznos tevékenységgel, mentesek az alacsonyosság, butaság, elfogultság, becstelenség fájdalmaitól. Nagyszabású gondolkozással, teljes, szép, tettekben gazdag, egészséges, szép utódokban termékeny életet élnek. Ennek a társadalomnak lesz egyedüli hathatós eszköze a nemzetállam; állam: nem mint mechanizmus, hanem az állam: mint organizmus, az öntudatos emberek, a személyiségek együttműködéséből alakult szervezet, melynek szabadsága individuális is lesz, szociális is; élete még sem atomikus, hanem organikus. És ezen organikus államnak, mely kifejleszti s megőrzi a nemzeti (faji) sajátos kultúrát és társadalmat: ereje is lesz nemzeti kultúrája, állama védelmére.

Természetesen az öntudatos célú, spontán tevékenységű, magasabb rendű emberek e társadalmi sem fogja magát az örök-ideál, a tökéletesség mintájának vallani, hinni. Hisz azt ma is tudjuk, hogy a nemzeti és nemzetállam, akár a szocializált állam is, csak eszköz és *nem önmagában való cél*. Minden állam, — mint a társas együttélés formája és a társas közre-

működés eszköze, — csak addig bír értékkel, a míg rendeltetésének megfelel.

A jövőben megalkuszik a szocializmus e magasabb ritmusú nemzeti irányzattal. Eredete, természete determinálja erre. Minden erőt, minden áramlatot hatásaiban és következtéseiben eredete és természete határoz meg. *A saját természete ellenére egy történelmi áramlat nem változhatik át: az ő természetével ellenkező, tőle idegen természetű, irányú, czéli áramlattá;* bármit hirdeszenek is ez áramlatot képviselő vezéregyéniségek.

A szocializmust a XIX. századnak túlzásba csapó, *gazdasági individualizmus és a laissez faire* erői váltották ki. Emlékezzünk Owenre s követőire és Marxnak *Misère de la Philosophie* s a *Kapital* című műveire; de különösen agitatórius irataira, melyek 1844-től 1867-ig a *Kapital* megjelenéséig megczáfolhatatlan bizonyossággal tárják fel Marx lelke-műhelyét, melyben: *a proletárság nyomorúságának* láttára végig kísérhető folyamatban alakul ki a *Kapital* filozófiája.

A szocializmus: eredetében gazdasági erők ellenerőiként, ellensúlyaként keletkezett.

S a nagy tömegek tudatában — bármit valljanak is kevés, tanult fejű vezérek — *a szocializmus ma is megőrizte uralkodó gazdasági jellegét.* Azonfelül a szocializmus jelleméhez tartozik, hogy egyetemes — inkább kozmopolita — irányú; ellensége az individualizmus kultúrájának, gazdasági életének, társadalmának, ellensége a vallásnak. Az egyetemes és destruktív áramlatok küzdelme, az individualizmussal — mint később még kitérek rá — háromévezred óta meg-megújuló jelensége Európa történelmének. Nem új jelenség hát a szocializmus: sem mint kozmopolita áramlat; sem mint az osztályharcz tovább folytatója s felújítója. Mint az osztályharcz képviselője, folytatja csupán azt a történelmi proceszszust, melyet a szabadság, egyenlőség, testvériség liberális áramlata s a vele egyidejűleg ható individualizmus megindítottak. De nagyobb arányokban. Mint a liberalizmus a XIX. században egységes, politikai osztálylyá tette az u. n. harmadik rendet, a polgárságot, úgy fejleszti ki osztálytudatát a negyedik rendnek a szocializmus és egyesíti a nyomorgókat a politikailag, társadalmilag, erkölcsileg elnyomottakat egyetlen nagyosztálylyá, hogy így vívhassa meg harcztát az őt elnyomó, őt kizsákmányoló uralkodó osztályokkal. A szocializmus, mint a negyedik osztály egyesítője, megalkotója tehát csak folytatja a liberalizmus, a polgári társadalom által a feudalizmus ellen vívott osztály-

harczot; de nem jelent egyszersmind új kultúrát, új világ-felfogást. Világosan bizonyítja azt a mai rendhez alkalmazkodni kezdő német, francia, olasz szocializmus és határozottabban az ausztráliai és new-seelandi munkás szervezetek politikai uralma.

Van azonban két új dolog a szocializmusban. Az egyik: a gazdasági eredetű s a nagy tömegeknek ma is gazdasági irányzatot jelentő kozmopolita jellegű szociális áramlatnak általános térhódítása nemcsak Európában; de világszerte minden haladottabb államban. A másik az: hogy a kozmopolita, ha tetszik, univerzális (bár e kettő között van különbség) és gazdasági jellegű szocializmus, mindenütt épen a *legnagyobb, legszélesebb rétegeket hódította meg, azt a népet, mely* a kozmopolita feudális lovagság és nemesség; a világegyház alkotására törekvő kozmopolita középkori papság; a XVI—XVIII. században világtudományt művelő kozmopolita-tudósok — a kiknek minden föld jó volt, a hol megértésre és jólétre találtak — e hármasság világáramlat ellenében: *a nemzetiséget, nemzeti irodalmat, nyelvet, szokásokat* a XIX. századig fentartotta.

Azaz a XIX. század második felében szerepcsere történt. *Az új kozmopolitizmus* — a gazdasági rendszer hibája miatt — épen *a nemzeti élet eddigi föntartóiban, megőrzőiben vert legerősebb gyökeret*: a nép munkásrétegeiben *s osztálylá tömörítette azt*, mint a régi kozmopolitizmus, a lovagság, papság, tudomány, ipar, a maga nemzetközi osztályait tömörítette, ha kellett, a saját nemzetiség ellen, azaz az angol, francia, német lovagság, papság *mint nemzetközi osztály* jobban összetartott, mint az angol, francia nemes a nem-nemessel, mint a német úr a német polgárral; viszont a XIX. századig kozmopolita irányzatban élő kisebb tömegű, de *műveltebb rétegek* pedig: *a nemzeti szellemnek, a nemzetiségnek* lettek hivatott *megőrzői*.

Három évezreden át — még kitérek rá — a hatalom, a vallás, a tudomány tényleges birtokosai nem bírták megcsinálni a kozmopolita világállamot, világvallást, világtudományt: a nemzetiségüket nem is öntudatosan védő nép ellenében. A XVIII. század végén a szabadság, egyenlőség, testvériség s a világműveltség már csaknem egyesítette az európai nemzeteket. S a kozmopolitizmus összes erőlködéseinek eredménye: a XIX. század individuális nemzeti államainak kialakulása.

Ma a tudomány, a hatalom, a műveltségbirtokosaiban a legfejlettebb, legegészségesebb osztályokban *öntudatosan él*, s formatív

működik a *nemzeti tudat és annak nagy kulturális értéke*. Azaz úgy ismeri ma azt az emberiség legműveltebb, leggondolkodóbb része, mint a mely legalkalmasabb, leghatásosabb egyesítője a különböző műveltségű, közös célú, közös fajú, nyelvű, lakhelyű társadalmi rétegeknek: együttes cselekvésre és az egyéni érdekek fölé emelkedő magasabb kulturális, szociális, politikai érdekek, célok, ideálok érdekében való közreműködésre. Eddig sohasem látott mértékben tudta egyesíteni a sokféle műveltségű, célú, törekvésű társadalmi rétegeket a nemzeti tudat és ki tudott váltani a sokféle osztályokból olyan közös cselekvést, együttes működést, mely javította az egyes társadalmi rétegek anyagi, szellemi helyzetét és szolgálta a nemzeti érdekekkel, a nemzeti műveltség fejlesztésével: az általános kulturális haladást is egyszersmind. A nemzeti tudat által összekötött társadalmak tudták eddig létrehozni a legeredményesebb, leghatásosabb gazdasági, politikai és kulturális szervezeteket. A tizenkilencedik századnak példátlan és páratlanul magasra fejlődött kultúrája bizonyítja, hogy a civilizáció három főtényezője: *az emberiség, nemzetiség, egyéniség, kiegészítő részei egymásnak és nem ellenségei*. A míg a nemzetiségi és emberiségi irányzat háromezredéven át halálos küzdelmet vívott, a műveltség nem fejlődhetett; a nagy rétegek szenvedtek; mihelyt együtt működtek, példátlanul fejlett kultúrát szültek.

Ezért nem tekinthetjük elavultnak, ósdinak a nemzetállamokat s nemzeti kultúrákat. Annál kevésbé tekinthetjük idejét múltnak, mivel a történelem e tanulságát épen a legműveltebb rétegekben kiegészíti az a kulturális és az anyagi haladás, valamint a társadalmi béke szempontjából igen fontos tudat, hogy a nemzeti társadalmak békéjét, az uralkodó osztályok mai önző, zárkózott, kizsákmányoló, a nép anyagi boldogulását akadályozó, szellemi haladásával nem törődő politikája veszélyeztetője, a nép munkásrétegei anyagi boldogulásának, a melyen a társadalomnak, mielőtt a magasabb ritmusú nemzetállam megalkotása felé tovább haladna, *segíteni kell* és segíteni lehet. És mivel e tudat *formatíve* befolyásolja épen az uralkodó osztályokat, a gazdasági természetű szocializmus, megalkuszik az igazán egyéni, nemzeti fejlődéssel bíró nemzetek között, minő Nagybritannia, Egyesült-Államok, Oroszország, Magyarország: a nemzetállammal és nemzeti kultúrákkal; de *tovább is fejleszti ezeket*; magasabb, általánosabb, teljesebb, de mégis nemzeti kultúrákat hoz létre.

Magyarország nemzeti létét csakis akkor veszélyezteti a szocializmus, ha támadása itthon, és a megerősödött német szocializmus kívülről megrohanja *nemzeti kultúránkat* annak *kialakulása előtt*.

Ezen pedig módunkban van segíteni.

A nemzeti kultúra két alapja: 1. az önálló, öncentrumú nemzeti állam; 2. az önsúlyú gazdasági szervezet. Nálunk — sajátos politikai viszonyaink miatt — *a nemzeti kultúrának és öncélú nemzeti államnak egyetlen alapja: az önsúlyú gazdasági élet*. Gazdasági önállóság nélkül nincs önálló magyar állam; nincs önálló magyar kultúra.

De *a gazdaságilag önsúlylyal bíró magyar állam* megalkotása után: hadd jöjjön termékenyítő áramlataival a szocializmus. Hadd emelje ki az erkölcsi, anyagi nyomorból, a tudatlanság, betegség, tisztátalan élet fertőjéből a munkástömegeket. Hadd tegye *emberré* az állati sorban tengődő milliókat. Friss ereje hadd újítsa fel a nemzeti kultúrtest vérkeringését! Szociális levegője hadd keltse életre a nemzeti kultúra szunynyadó erőit!

Egy életerős ifjú nemzetnek nincs oka félnie a szocializmustól. Szívjuk azért bátran, mély lélekzettel, teli tüdővel a friss levegőt. Az elaggott, beteg, henye, haszon nélkül való élősdieket annál biztosabban löki ki magából a társadalom gyorsabban élő szervezete. A nemzet egészséges, értékes, az emberiségre nézve becses része — mely értelmes, tanult fővel, becsületes, termékeny munkával keresi kenyerét — annál szabadabban folytatja életét s magasabb, egyetemesebb nemzeti kultúrát fejleszt. A magyar nemzet is betöltheti hivatását a világtársadalomban.

Egy életerővel nem bíró, kiélt, terméketlen nemzet mesterseges szerekkel ideig-óráig életben tartható ugyan, de azt semmiféle politika, semmiféle elzárkózás az új áramlatok elöl produktív erővel föl nem ruházhatja. A mely nemzet nem tud alkalmazkodni az új időkhöz, nem tud szembeszállani bátran s ereje tudatában győzelem reményével: ellenségeivel; a mely nem tudja az erejét lenyűgöző élősdie társadalmi vagy gazdasági rendszert, vagy osztályt lerázni s erejét produktív munkára fordítani: az a nemzet a biztos elpusztulás útján van, semmiféle siránkozással meg nem menthető !

A magyar nemzet előtt óriási és sürgősen elvégzendő feladatoknak egész serege van! Kis késedelem, az idők árjából való

kizökkenés nemzeti katasztrófát okozhat. A magyar nemzet minden kétséget kizárólag, most éli létének és nemlétének kritikus korszakát. De nincs okunk a kétségbeesésre, a reménytelen lemondásra! Elmaradtunk ugyan, de higgadt fővel, egy-séges erővel és főként gyors, ingadozás nélkül való cselekvéssel pótolhatjuk a késedelmet.

Jelszavunk legyen azért: Magyar küzdj és dolgozzál! Dolgozzál, dolgozzál teljes erőddel, értelmekkel s bizva-bízzál!

E kitérésért szíves elnézést kell kérnem. De lehetetlen elhaladni egy tekintet nélkül, egy gondolatra való megállapodás nélkül, szomszédaink közt járván, a saját nemzetünk jövője mellett. Annál inkább, mert úgy tetszik, nálunk még sem igen tudják elhinni, hogy csakugyan elkövetkezhesek az az idő, melyben, alig száz év múlva balról 200 milliónyi német, jobbról kétszerannyinál is több muszka fog vágyakozó tekintettel nézni szép és gazdag országunkra.

A mint ugyan ki hitte volna el a XIX. század elején, hogy az amerikai Unió *öt* milliónyi lakosa a XIX. század végén 80 *millióra* szaporodik; azonfelül, ipara, kereskedelme, pénze első lesz a világon; hogy gazdagságában, műveltségében, gazdasági haladásában stb. stb. felülmúlja az anyaországot: Nagy-britanniát is. Sőt hódítani fog fegyverrel Amerikán kívül is.

És vajjon hihették-e a mi apáink 1870-ben, hogy három évtized multán az évezreden át széthúzó, szétdarabolt Németország a legegységesebb világhatalom lesz, melynek karja s érdeke elér Afrika partjaira, Dél-Amerikába, Kelet-Ázsiába, Kis-Ázsiába, Perzsiába? Gondolták volna-e, hogy száma, politikai hatalma, gazdagsága, tudása, egyaránt jogot szerez neki az első hatalmak közé való lépésre?

Oroszország fejlődése is hatalmas volt. Bár az orosz népről még ma is elmondhatjuk Kanttal (Anthropológia), hogy még nem az, a minek lennie kell, hogy határozott fogalmat alkot-hassunk magunknak természeti képességeiről, melyek csirája fejlődőben van. Az orosz nép még éretlen. Természeti kincsek dolgában egyike a föld leggazdagabb országainak s maga a E ép mégis a koldusok és rabszolgák nemzete. Okait e ténynek látni fogjuk. De hogy jövője van Oroszországnak; hogy az előtte

álló, *igen tömeges, igen sokféle, igen nagyszámú nehézségnek* diadalmas legyőzésére; és egy fejlett gazdasági élettel bíró; művelt, mozgékony népességű és egységes államnak megalapítására: alapos reménye lehet, azt következtethetjük múltjából s jelenéből, továbbá földjének gazdagságából, szapora népességéből egyaránt. Vegyük vizsgálat alá mindeniket.

(Folytatjuk.)

RÁCZ Gyula.